

Nr 341.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsverkets övertagande av staden Strömstads förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätten i samma stad komma att indragas; given Stockholms slott den 1 oktober 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för denna dag föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 oktober 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist.

Enligt 1 § lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende äger Kungl. Maj:t med stadsfullmäktiges samtycke förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden i judiciellt avseende förenas

med domsaga. Beträffande stad, där länsstyrelsen ej har sitt säte och i vars rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren endast en ledamot finnes, som skall vara lagfaren, äger Kungl. Maj:t, jämlikt 2 § nämnda lag, när borgmästartjänsten är ledig, även utan stadsfullmäktiges samtycke meddela enahanda förordnande som nyss nämnts, såframt

1. ändringen med hänsyn till förhållandena i såväl staden som domsagan finnes vara till gagn för rättsskipningen,

2. statsverket övertager stadens förpliktelser beträffande avlöning och pension till innehavare av befattning, som genom rådhusrättens upphörande indrages, samt

3. ändringen icke medför ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för staden.

Med föranledande av anförda bestämmelser har utredning sedan någon tid pågått ifråga om staden Strömstads förenande i judiciellt avseende med domsaga. Sedan utredningen numera slutförts, anhåller jag att få underställa samma fråga Kungl. Maj:ts prövning, i vad skyldighet genom indelningsändringen kan uppkomma för statsverket att övertaga avlöningsförpliktelser gentemot innehavare av befattningar, vilka vid rådhusrättens upphörande komma att indragas.

Strömstad hade den 31 december 1942 ett invånarantal av 2,958 personer. Staden omgives av Norrvikens domsaga, som vid nyssnämnda tidpunkt hade en folkmängd av 25,051 personer. Domsagan består av ett tingslag och har tingsställe i eget inom staden beläget tingshus, vari jämväl domsagans kansli är inrymt. I domsagan hållas årligen tjugu allmänna tingssammanträden.

Borgmästartjänsten i Strömstad är, sedan senaste innehavaren därav den 1 januari 1942 avgått med pension, vakant. Enligt gällande arbetsordning skall rådhusrätten bestå av, förutom borgmästaren, två rådmän och en extra rådmän, vilka icke behöva vara lagfarna. Den ena ordinarie rådmansbefattningen innehaves av Axel Fredrik Forell, vilken är född den 1 februari 1895 och erhållit fullmakt å tjänsten år 1927. Den andra ordinarie rådmansbefattningen uppehålls på förordnande enligt av Kungl. Maj:t den 2 juni 1933 lämnat medgivande. Extra rådmän är läroverksadjunkten Axel Daniel Wetterberg, som är född den 27 augusti 1884 och erhållit fullmakt å tjänsten år 1931. Skyldighet för rådmännen att avgå från tjänsten vid viss ålder har icke föreskrivits. Icke heller föreligger skyldighet för dem att övergå till annan befattning annat än i samband med en allmän omorganisation av underätterna eller magistraterna. I sådant hänseende är av betydelse, att rådmannen Forell, vilken avlagt juris kandidatexamen och för närvarande uppehåller borgmästartjänsten i staden, innehar föreskriven kompetens för att kunna utses till kommunalborgmästare.

Enligt gällande lönestat är den av Forell innehavda rådmansbefattningen förenad med en årlig lön av 493 kronor jämte dyrtidstillägg, vilket under de senare åren utgått med 91 kronor för år. Därjämte uppbär innehavaren av

nämnda rådmansbefattning arrende för lönejord med 45 kronor för år samt viss boupptecknings- och auktionsprovision, som under åren 1937—1941 i medeltal årligen uppgått till 3,575 kronor. I detta sammanhang bör anmärkas, att magistratens i Strömstad befattning med förrättande av bouppteckningar kommer att upphöra med 1943 års utgång, såvitt avser personer som därefter avlida. Extra rådmannen åtnjuter enligt lönestaten årlig lön å 200 kronor jämte dyrtidstillägg, vilket sedan flera år utgår med 40 kronor för år.Utfästelse från stadens sida om pensionering föreligger icke beträffande nämnda rådmän.

Befattningen såsom krono- och stadskassör innehaves av August Leonard Norlander, vilken är född den 14 augusti 1876 och erhållit fullmakt å sagda tjänst år 1914. Icke heller för krono- och stadskassören har skyldighet att avgå vid viss ålder föreskrivits. Emellertid har Norlander förklarat sig ämna avgå vid tidpunkten för stadens läggande under landsrätt. Genom särskilt åtagande har staden förbundit sig att till Norlander vid avgången utgiva årlig pension med ett belopp av 2,537 kronor 50 öre.

På grund av Kungl. Maj:ts beslut den 17 oktober 1941 har genom länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län försorg utredning ägt rum rörande Strömstads förenande i judiciellt avseende med förenämnda domsaga. Utredningen, som verkställdes jämlikt 3 § förenämnda lag den 17 juni 1932 och särskilt behandlat de i nämnda paragraf angivna frågor, har jämlikt länsstyrelsens uppdrag utförts av magistratssekreteraren i Göteborg Jarl Holmquist.

Under utredningen hava förhandlingar förts mellan staden och de tingshusbyggnadsskyldige i domsagan beträffande frågan om skyldighet för staden att — därest föreningen komme till stånd — utgiva ersättning till tingslaget för vinnande av delaktighet i tingslagets tingshus med inventarier. Överenskommelse härutinnan har dock icke kunnat uppnås.

I sitt den 2 april 1942 dagtecknade utlåtande i ämnet har utredningsmannen — med utgångspunkt från att staden borde ingå i gemensamt tingslag med Norrvikens domsaga och under erinran, att statsverket vid rådhusrättens upphörande hade att övertaga stadens förpliktelser beträffande avlöning och pension till de befattningshavare, vilkas tjänster för dylik händelse komme att indragas — framlagt en tablå beträffande de ekonomiska verkningarna för staden av indelningsändringen. I denna hava upptagits å ena sidan genom förändringen besparade utgifter och tillkommande inkomster samt å andra sidan nya utgifter. De förra har utredningsmannen beräknat till sammanlagt 15,505 kronor, de senare till sammanlagt 14,000 kronor, därav bland annat kommunalborgmästarens lön till 7,000 kronor, dyrtidstillägg därå till 1,400 kronor, amortering under fem år å engångskostnad för andel i tingshuset till 1,000 kronor, ränta å engångskostnaden efter 3½ % till — under första året — 175 kronor samt andel i löpande utgifter för tingshuset till 4,000 kronor. I anslutning till tablåen har utredningsmannen framhållit, att den årliga besparing å omkring 1,500 kronor, som enligt densamma skulle uppstå för staden genom föreningen, komme att ökas dels, efter förenämnda engångskostnads fulla gäldande, med 1,000 kronor förutom med bortfallande

räntebelopp, dels ock, sedan slutamortering efter tio år skett å ett av tingslaget upptaget lån, med omkring 2,000 kronor. Å andra sidan tillkomme med åren bland nya utgifter ålderstillägg till kommunalborgmästaren samt möjligen även pensionsavgifter för denne. Sammanfattningsvis har utredningsmannen uttalat, att, då varken stadens storlek eller förhållanden i övrigt motiverade bibehållandet av egen jurisdiktion för staden samt domsagan genom föreningen skulle erhålla lämpligare storlek, stadens förenande med domsagan måste anses vara till gagn för rättsskipningen, att, därest antalet tingsammansråden i domsagan utökades med två sammanråden med tremansnämnd årligen samt överexekutorsgöromålen övertoges av häradshövdingen i domsagan, förändringen icke kunde förväntas medföra avsevärt ökade kostnader och tidsutdräkt för den rättssökande allmänheten, att ur ekonomisk synpunkt sammanslagningen bleve gynnsam för såväl staden som domsagan, samt att föreningen sålunda finge anses genomförbar på grundval av gällande lagstiftning.

Över utredningen i dess helhet hava yttranden avgivits av de tingshusbyggnadsskyldige och häradsrätten samt domhavanden i Norrvikens domsaga, av stadsfullmäktige och magistraten i Strömstad, av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt av Göta hovrätt.

De tingshusbyggnadsskyldige, häradsrätten och domhavanden hava tillstyrkt föreningen, därvid de tingshusbyggnadsskyldige uttalat att storleken av det belopp staden hade att erlagga för vinnande av delaktighet i tingslagets behållna tillgångar borde bestämmas till 6,300 kronor.

Stadsfullmäktige hava vid sammanträde den 19 november 1942 tagit ställning till utredningen. Därvid hava de samtyckt till att föreningen komme till stånd, dock endast under förutsättning, bland annat, att statsverket övertog stadens skyldigheter beträffande avlöning och pension ej blott beträffande rådmännen Forell och Wetterberg utan även beträffande kronokassören Norlander, samt att staden befriades från skyldighet att utgiva ersättning till de tingshusbyggnadsskyldige för erhållande av delaktighet i tingshuset med inventarier. Såsom skäl för uppställandet av sistnämnda villkor hava stadsfullmäktige framhållit, att stadens inträde i tingslaget komme att medföra avsevärd sänkning för de nuvarande tingshusbyggnadsskyldige i utdebiteringen av tingshusmedel särskilt som antalet skatte-kronor i förhållande till folkmängden vore väsentligt större i staden än i domsagan. Genom landsrättsförläggningen skulle vidare svårigheter uppstå att utnyttja en del av rådhusets lokaler, vilka vore för sitt ändamål väl jämförbara med tingshusets.

Magistraten har förklarat sig instämma i det av stadsfullmäktige avgivna yttrandet.

Länsstyrelsen har tillstyrkt, att föreningen finge komma till stånd, enär förutsättningarna för densamma uppenbarligen vore för handen samt utredningen snarast visade, att förändringen vore relativt lätt att genom-

föra. Tidpunkten för föreningen syntes lämpligen böra bestämmas till den 1 januari 1944. Beträffande frågan om stadens inlösningskyldighet i tingslagets tingshus med inventarier har länsstyrelsen uttalat, att då tingshuset inrymde vissa uthyrningsbara lokaler, det med hänsyn till det kapitalvärde, som tingshuset därigenom ägde utöver sitt värde som lokal för rättsskipningen, av principiella skäl syntes riktigt, att staden förpliktades utgiva sådan ersättning. Denna borde emellertid av skäl som staden anfört bestämmas till ett mycket ringa belopp, förslagsvis till 1,000 kronor i enlighet med vad staden vid förhandlingar på ett mera förberedande stadium erbjudit de tingshusbyggnadsskyldige. Vidare borde staten vara skyldig att, räknat från tidpunkten för föreningen, till Norlander utbetala icke blott — såsom utredningsmannen föreslagit — det av staden åtagna pensionsbeloppet 2,537 kronor 50 öre årligen, utan jämväl dyrtidstillägg därå enligt de för stadens befattningshavare eljest tillämpade grunder.

Hovrätten har avgivit utlåtande i ärendet den 10 maj 1943. Däri har hovrätten tillstyrkt att — under förutsättning att statsverket övertog stadens avlösningsförpliktelser med avseende å Forells och Wetterbergs rådmansbefattningar — förordnande måtte meddelas om stadens förenande i judiciellt avseende med Norrvikens domsaga, förslagsvis från och med den 1 januari 1944. I sitt utlåtande har hovrätten till ingående granskning upptagit frågan huruvida förutsättningarna för meddelande av dylikt förordnande i förevarande fall vore för handen. Den första förutsättningen, eller att indelningsändringen funnes med hänsyn till förhållandena i såväl staden som domsagan vara till gagn för rättsskipningen, har hovrätten ansett utan tvekan föreligga. Jämväl den andra förutsättningen för stadens förenande med domsagan utan stadsfullmäktiges samtycke, eller att ändringen icke medförde ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för staden, har hovrätten funnit vara uppfylld. I sistnämnda hänseende har hovrätten anfört bland annat, att den med hänsyn till de av staden åberopade omständigheterna funne rimligt, att staden befriades från skyldighet att erlagga ersättning för delaktighet i domsagens tingshus, men att hovrätten givetvis förutsatte, att de skattskyldiga i staden finge deltaga i löpande utgifter för tingshuset efter samma grunder som de tingshusbyggnadsskyldige i den nuvarande domsagan. Slutligen har hovrätten såsom sin uppfattning uttalat att det icke ålåg statsverket någon förpliktelse att övertaga stadens avlösnings- och pensionsförpliktelser mot krono- och stadskassören Norlander. Sysslan såsom krono- och stadskassör vore nämligen en självständig tjänst, som icke på något sätt vore knuten till rådhusrätten. Av motiven till 1932 års lag (se prop. 1932 nr 206 sid. 34 och 36) torde framgå, att sysslan icke vore att hänföra till de befattningar, beträffande vilka statsverket jämlikt 2 § p. 2 i lagen skulle övertaga stadens avlösnings- och pensionsförpliktelser. Då föreningen icke skulle föranleda ökad ekonomisk börda för staden, kunde ej heller av sådan anledning ifrågakomma, att statsverket skulle övertaga stadens förpliktelser i detta hänseende (jfr prop. 1940 nr 95 sid. 10 och 12).

Hovrätten ville dessutom framhålla, att då Norlander på grund av sin ålder i allt fall skolat avgå från sin tjänst, staden hade — oberoende av den ifrågasatta förändringen — fått bestrida kostnaderna för hans pensionering.

Statskontoret har den 18 maj 1943 avgivit infortrat yttrande i ärendet, såvitt angår däri framställda anspråk på ersättning av statsmedel i händelse staden förenades med domsagan. I utlåtandet har statskontoret uttalat, att under angivna förutsättning statsverket principiellt syntes skyldigt övertaga allenast stadens avlöningsförpliktelser beträffande de två rådmansbefattningarna. I fråga om krono- och stadskassörsbefattningen har statskontoret däremot i likhet med hovrätten anfört, att ersättningsanspråken i denna del borde lämnas utan bifall. Beträffande extra rådmannen Wetterberg har statskontoret emellertid — under framhållande av att denne såsom tillika adjunkt vid samrealskolan i Strömstad innehade ordinarie lärarbefattning i statens tjänst — anfört följande:

Jämlikt de vid tiden för Wetterbergs utnämmande till rådmän gällande lönebestämmelserna (kung. nr 660/1918, omtryck nr 251/1933) kunde med rektors- eller ämnesläraryrke vid allmänt läroverk icke förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat. Ett liknande stadgande fanns intaget i 1937 års avlöningsreglemente för ordinarie lärare vid statens undervisningsväsende (nr 873). Nu gällande bestämmelser i detta avseende återfinnas i 4 § 1 mom. andra stycket civila avlöningsreglementet, däri föreskrives att tjänst, som avses i reglementet, icke må förenas med — förutom i första stycket samma stadgande närmare angivna tjänster — ordinarie eller extra ordinarie befattning i statens tjänst, ej heller med jämförlig kommunal befattning, såframt ej Kungl. Maj:t och riksdagen för visst fall annorlunda beslutit. Såvitt handlingarna i ärendet utvisa, har dylikt tillstånd icke beviljats Wetterberg. I betraktande av vad sålunda förekommit och då härtill kommer, att såsom villkor för åtnjutande av ersättning av nu ifrågavarande art torde böra gälla, bland annat, att vederbörande icke övergår till ordinarie befattning i statens tjänst, anser statskontoret ersättning icke böra ifrågakomma för Wetterberg, vilken redan innehar sådan ordinarie befattning i statens tjänst. Därest ersättningsskyldighet för statsverket likväl skulle anses vara förhanden ifråga om Wetterberg, har ämbetsverket icke något att erinra mot det av utredningsmannen föreslagna ersättningsbeloppet, 240 kronor för år. Då Wetterberg icke tillförsäkrats någon pensionsrätt samt skyldighet för honom att vid viss ålder avgå från rådmansbefattningen icke heller finnes föreskriven, lär ifrågavarande ersättningsbelopp i sådant fall böra utgå under Wetterbergs återstående livstid.

Rörande slutligen bestämmandet av den till rådmannen Forell utgående ersättningen har statskontoret påpekat, att statsverket icke kunde anses skyldigt gottgöra denne för mistad bouppteckningsprovision, enär magistraten i Strömstad under alla förhållanden icke skulle hava haft att bestyra med bouppteckningar efter personer, avlidna efter utgången av år 1943. Däremot borde Forell erhålla ersättning för mistad auktionsprovision, vilken under åren 1937—1941 i medeltal årligen uppgått till 907 kronor. I enlighet med vad sålunda anförts samt med beaktande av att det utgående dyrtidstillägget lämpligen borde inbegripas i den fasta ersättningen, skulle statsverkets årliga

utgifter för Forell bliva (493 + 91 + 45 + 907 =) 1,536 kronor, vilket belopp torde böra utgå från allmänna indragningsstaten. Enär skyldighet icke föreskrivits för Forell att avgå från rådmans tjänsten vid viss ålder samt vid sådant förhållande pensionsrätt icke syntes hava tillförsäkrats honom, torde han efter tjänstens indragning vara berättigad att uppbära nämnda ersättning för mistade avlöningsförmåner under sin återstående livstid. Såsom villkor för den föreslagna ersättningen syntes dock böra gälla, att Forell icke överginge till ordinarie befattning i statens tjänst eller utsåges till kommunalborgmästare i staden eller i annan stad eller till ledamot av annan rådhusrätt eller magistrat.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår råda i förevarande ärende *Departements-* *chefen.* delade meningar i två hänseenden, vilka båda beröra den i 2 § lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende angivna förutsättningen för meddelande mot stads bestridande av förordnande om dess uppgående i domsaga att ändringen icke kommer att medföra ökad ekonomisk börda för staden. Den första frågan gäller huruvida staden skall åläggas att utgiva ersättning till tingslaget för vinnande av delaktighet i tingslagets förmögenhet. Utredningsmannen, de tingshusbyggnadsskyldige och länsstyrelsen hava förutsatt sådan skyldighet för staden, ehuru till olika belopp. Stadsfullmäktige och magistraten samt hovrätten hava däremot ansett, att staden borde befrias från varje förpliktelse i dylikt hänseende. Ett övervägande av de i ärendet framförda skälen för och emot sådan skyldighet för staden leder enligt min mening till ett godtagande av sistnämnda uppfattning. Vidare råder oenighet beträffande frågan huruvida statsverket skall övertaga de förpliktelser, som staden iklätt sig genom att tillförsäkra krono- och stadskassören Norlander årlig pension med ett visst belopp. Jag delar även på denna punkt den av hovrätten företrädde meningen, vari statskontoret instämt, att skyldighet härutinnan icke föreligger för statsverket samt att ej heller av billighetshänsyn dylikt övertagande påkallas. Befrias staden från inlösningsskyldighet i tingslagets förmögenhet, kan förändringen enligt min mening icke anses medföra ökad ekonomisk börda för staden, även om krono- och stadskassörens pension kommer att belasta stadens budget.

Statskontoret har, i motsats till vad övriga i ärendet hörda myndigheter ävensom utredningsmannen föreslagit, gjort gällande, att ersättning av statsmedel icke borde utgå till läroverksadjunkten Wetterberg i egenskap av extra rådmän, enär tillstånd till rådmans tjänstens innehavande icke lämnats av Kungl. Maj:t och riksdagen. Dylikt tillstånd lär emellertid i detta fall icke vara erforderligt, då befattningen — med vilken följer skyldighet att tjänstgöra allenast vid förfall för ordinarie rådmän — uppenbarligen icke är jämförlig med ordinarie eller extra ordinarie befattning i statens tjänst (se statens off. utredn. 1937: 48 sid. 121). Enligt vad jag inhämtat har vidare för innehav av det uppdrag rådmansbeställningen innefattar Wetterberg erhållit skolöverstyrelsens medgivande den 14 december 1939. Vid angivna förhållande lär statsverket böra övertaga jämväl stadens avlönings-

förpliktelser gentemot extra rådmannen Wetterberg. Av samma skäl som statskontoret anfört beträffande rådmannen Forell bör ersättningen till Wetterberg utgå under dennes återstående livstid.

Även om statsverket övertager stadens förpliktelser allenast beträffande rådmännen Forell och Wetterberg, torde samtliga de i 2 § förenämnda lag uppställda förutsättningarna för meddelande mot stadens bestridande av förordnande om dess förenande med domsagan föreligga. Min avsikt är också att föreslå Kungl. Maj:t att utfärda dylikt förordnande. Dessförinnan måste emellertid riksdagens samtycke utverkas till att statsverket övertager stadens förpliktelser beträffande avlöningen till de båda nämnda rådmännen. Mot vad statskontoret föreslagit i fråga om storleken av ersättningsbeloppen till dessa har jag intet att erinra.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till rådmännen i Strömstad Axel Fredrik Forell och Axel Daniel Wetterberg må från och med den dag, då föreskrift om stadens förenande i judiciellt avseende med Norrvikens domsaga träder i kraft, från allmänna indragningsstaten under deras återstående livstid utbetalas årlig gottgörelse med 1,536 kronor till Forell och 240 kronor till Wetterberg, med iakttagande av att å förmånerna dyrtidstillägg icke skall utgå samt att, därest Forell skulle övergå till ordinarie befattning i statens tjänst eller utses till kommunalborgmästare i Strömstad eller i annan stad eller till ledamot av annan rådhusrätt och magistrat, han ej vidare skall åtnjuta berörda gottgörelse.

Vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Stefan Stiernstedt.